

HELENA KÅKS

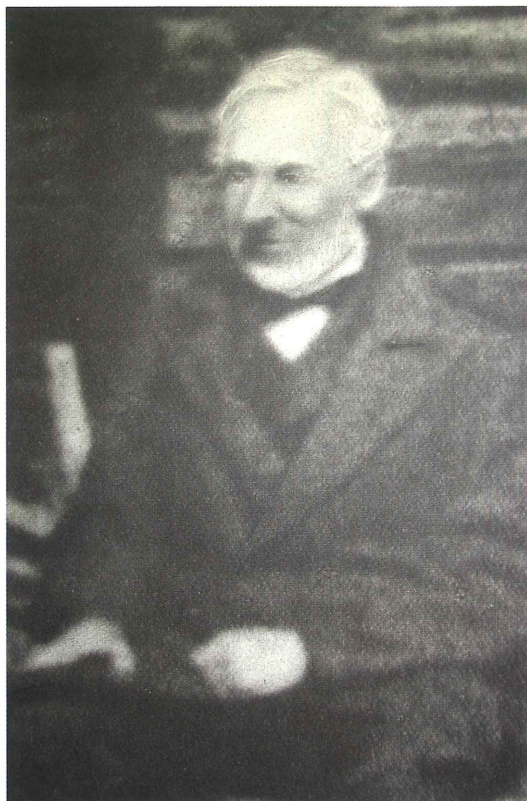
Spelman bland bönder – en fråga om stor betydelse men låg status

Ett enda fotografi finns bevarat av spelmannen Hans Haglöf från Torsång. Den suddiga bilden visar en äldre man i fluga och mörk kostym. Det vita håret är kammat i snedbena, skägget välansat och blicken vänlig. Förmodligen togs kortet i början av 1890-talet. År 1893 lade Haglöf ned fiolen för gott, 72 år gammal. Under 1970-talet vaknade intresset för hans spelmansgärning på nytt. I dag är Hans Haglöf ett välkänt namn bland folkmusikintresserade i södra Dalarna.

Bland Haglöfs efterlämnade tillhörigheter finns en mängd handskrivna noter, men också dagböcker och åtskilliga prov på måleri och skrivkonst. Fram skymtar bilden av en mångsidig och hängiven skapande människa, men också av en person som på många sätt måste ha avvikit från det gängse mönstret. Tanken med den här artikeln är att teckna en bild av Hans Haglöf som människa och spelman, men också som medlem av det samtida bysamhället. Vem var han och hur kom hans liv att gestalta sig? Hur var det att leva som spelman, målare, diktare och – mindre framgångsrik – bonde i 1800-talets Dalabergslagen?

Bondson och bonde

Kyrkböckerna berättar att Hans Haglöf föddes som Hans Andersson 1821 i byn Tronsjö, Torsångs socken. Gården hette Hages. Syskonskaran omfattade sex pojkar och fyra flickor. Hans var det åttonde barnet i raden. År 1844 gifte Hans sig med Catharina Larsdotter som kom från Kyna, också det en by i Torsång. De var då 26 respektive 23 år gamla. Några dagar efter bröllopet födde Catharina tvillingar, som dock dog efter bara några dagar. Två år senare föddes dottern Greta Lisa. De första åren bodde den unga familjen i Catharinas föräldrahem. När Hans och Catharina år 1847 fick överta Tjös i Dalvik, som var Catharinas morfars gård, flyttade den lilla familjen dit. Barnaskaran utökades efter ytterligare ett par år med sonen Gustaf. Hans och

Ett enda suddigt fotografi finns bevarat av spelmannen Hans Haglöf. Fotot togs ett par år före Haglöfs död. Foto i privat ägo.

Catharina fick sedan ytterligare fyra barn, varav sonen Karl Stefanus och dottern Vilhelmina uppnådde vuxen ålder. Två döttrar, Karolina och Anna, avled som mycket små.

Det tidiga 1800-talets Torsång var ett agrart samhälle, präglad av närheten till gruvor och bruk. Den industriella storsatsning som skulle leda till uppkomsten av Domnarvets järnverk och framväxten av Borlänge låg ännu långt fram i tiden. Närmaste stad var Falun. Liksom i övriga Dalabergslagen kombinerade de flesta jordbrukande hushåll arbetet på gården med bisysslor kopplade till järnhantering och bergsbruk, som kolning och transporter av olika slag. Också hantverk var för somliga en inkomstgivande bisyssla.

Tjös var en gård av ordinär storlek för Dalvik och omgivande byar, ett småbruk med en del åkermark och skog och en ladugård med plats för några kor. Arbetet på åker och äng med vidhängande bisysslor lockade dock inte Hans Haglöf. Det berättas att gården sakta förföll medan Haglöf skördade stora framgångar som spelman.

Storspelman

I det förindustriella Sverige hade spelmansmusiken stor betydelse som dans- och ceremonimusik. Spelmän var självskrivna vid bröllop, gravöl och gästabad. Hans Haglöf var vad som brukar benämnas en storspelman. Han tillhörde alltså den lilla skara av professionella spelmän som tingades till bröllop, danser och kalas av olika slag. En storspelman spelade för pengar men levde i likhet med andra spelmanskollegor inte enbart på inkomster från spelningar.

Musikvetaren Gunnar Ternhag skriver att det sena 1800-talets spelman besatt specialistkunskaper, jämförbara med hantverkarens. Många av dåtidens människor var hemmastadda inom såväl hantverk som fiolspel, men samtidigt fanns en uttalad gräns gentemot de verkliga hantverkarna och spelmännen. ”Att hjälpligt behärska ett instrument var antagligen inte märkvärdigare än att kunna laga en stol eller smida ett bandjärn. Men därifrån till att bli en etablerad dansspelman – eller erkänd hantverkare – var steget långt”, skriver Ternhag.

Vem som lärde Hans Haglöf att spela fiol är okänt. I trakten fanns flera andra spelmän vid samma tid som kan ha hjälpt och inspirerat honom. Sannolikt hade Hans äldre bror Göran stor betydelse för hans musikaliska utveckling. Göran var 16 år äldre än Hans. Tage Pettersson berättar i häftet *Musik i Torsång* att Göran redan som 14-åring antogs som kantor i Torsångs kyrka. Efter musikundervisning i Falun blev han organist i Stora Tuna, men verkade också som fiolspelman. Också en annan av Hans Haglöfs bröder, Pehr, spelade fiol. De tre bröderna spelade mycket tillsammans.

Senare spelade Hans Haglöf ofta tillsammans med sönerna Gustaf och Karl Stefanus, som trakterade fiol respektive klarinett. I de notböcker som finns kvar efter Haglöf nämns en handfull spelmän, bland andra Granbo Anders Andersson, Vika och Ingels Jan Andersson, Stora Skedvi. I övrigt är uppgifterna om eventuella spelkamrater få. Ingvar Norman nämner i *Låtar från Dalarnes Bergslag* att Haglöf under 1870-talet skall ha spelat mycket på danser tillsammans med Sjöes Gustav Jakobsson, Stora Tuna. De två gick allmänt under benämningen ”Sjös’ n” och ”Tjös’ n”. Också Sjöes Gustav spelade klarinett. Han var född i byn Tylla, Torsång och levde åren 1838-1913. Han var alltså betydligt yngre än Hans Haglöf.

En annan Hans Andersson

Intresset för Hans Haglöf och dennes musik väcktes i samband med 1970-talets folkmusikvåg. År 1977 publicerade spelmannen Ingvar Norman, Säter, första delen av sitt trebandsverk *Låtar från Dalarnes Bergslag*. Norman hade då under en lång följd av år finkammat södra Dalarna i jakt på låtar. Handskrivna notböcker från framför allt 1800-talet kom att utgöra en rik källa. En del spelmän kombinerade spelmannssysslan med en tjänst som musiker på Dalregementet eller Västmanlands regemente. Många av dessa skrev ned de låtar de brukade spela. Via dem spreds också kunskapen att läsa och skriva noter till andra spelmän.

Att Norman valde att inleda sin bok med 25 låtar efter Hans Andersson-Haglöf var ingen slump. Andersson-Haglöf presenteras i inledningen som "under lång tid den mest kände och anlitade spelmannen i den delen av Dalabergslagen". En märklig detalj är dock att flertalet av de låtar som Ingvar Norman där återger efter Haglöf är daterade 1834, ett årtal som förmodligen betecknar det år de skrivits ned. Då var Hans Haglöf bara 13 år gammal. Var han verkligen redan då en etablerad spelman och driven notskrivare?

Etablerad som spelman kan han mycket väl ha varit trots sin då låga ålder – inte minst brodern Görans tidiga debut som organist talar för det. Det var dock inte den Hans Andersson som senare skulle ta sig familjenamnet Haglöf som tecknade ned just dessa låtar, utan en annan spelman från Tronsjö som levde vid samma tid och lustigt nog också hette Hans Andersson. Den senare kom från gården Harilds och var född 1806. Tage Pettersson skriver om honom att han under några år bodde i Vika, för att 1832 återvända till hembyn för att ta över Harildsgården. År 1859 slutade han spela, detta som en följd av att en son drunknade. Hans Andersson skall i samband med detta ha överlämnat sin notbok till sin yngre spelmannskollega. I den följande delen av *Låtar från Dalarnes Bergslag* figurerar de två spelmännen under namnen Hans Andersson Haglöf och Hans Andersson-Bergström. Den tidigare sammanblandningen – eller snarare hopslagningen av de två spelmännen till en - påtalas dock tyvärr inte.

Hans Haglöf bytte år 1844 ut patronymikonet Andersson mot familjenamnet Haglöf. Det skedde i samband med flytten till Tjös och anledningen var, enligt vad som berättas, just att människor ofta blandade ihop de två spelmännen från Tronsjö. Säkert spelade det också in att ett borgerligt efternamn tillmättes högre status. Flera av syskonen följde Hans exempel och tog sig efternamnet Haglöf. Hans Andersson den äldre tog sig för övrigt senare efternamnet Bergström.

Noterna berättar

Att Hans Haglöf behärskade konsten att läsa och skriva noter framgår med all önskvärd tydlighet av den samling om 30-talet notböcker som finns kvar efter honom. Musiken i notsamlingen kan till stor del beskrivas som modern för tiden. Som professionell spelman måste Hans Haglöf hålla sig ajour med allt nytt i musikväg. Många av dem som kom för att dansa till hans fiol var unga människor som tillskrev ny musik ett värde i sig. Att då som spelman kunna presentera en nyss inlärd "mazurka från Amerika" var helt säkert ett sätt att bibehålla sin popularitet. I notböckerna blandas äldre polskor med musik till flera av 1800-talets modedanser, som mazurka och pariserpolka.

Förutom att samlingen ger en unik inblick i Hans Haglöfs repertoar ger den också kunskap om hur musiken framfördes – eller åtminstone hur Haglöfs ideal

Den omfattande notsamlingen efter Hans Haglöf innehåller ett 30-tal handskrivna böcker. Här blandas äldre låtar med 1800-talets modedanser, som mazurka och pariserpolka. Foto Helena Kåks.

på den punkten såg ut, både vad gäller instrumentval och harmonier. Flertalet av låtarna är arrangerade för tre instrument med fiolstämma, klarinetstämman och basstämma noterade i separata häften. Sättningen är typisk för 1800-talets Dalabergslagen. Klarinet var vid sidan av fiol ett mycket vanligt folkmusikinstrument, säkert en följd av den stora andelen regementsmusiker i området. Många låtar går i dur. Harmonierna framstår också som förhållandevis moderna.

I del II av *Låtar från Dalarnes Bergslag* återges många nyare låtar efter Haglöf, dock bara med melodistämman. Norman deklarerar att han trots detta genomgående vinnlagt sig om att vaska fram de äldsta låtarna i samlingen. På samma sätt har de allra flesta folkmusikupptecknare resonerat, både före och efter honom. Den ståtliga mollpolskan är och förblir idealet. Det är inget fel i det – musiken skall givetvis spelas för vad den ger oss musikaliskt här och nu. Men samtidigt kan det vara värt att fundera över hur ett sådant ideal påverkar vår bild av 1800-talets spelmän och deras musicerande. Sannolikt har vår uppfattning formats mera av sentida upptecknare och deras bevarandestrategier än av spelmännen själva och deras ideal.

En spelmans dagbok

Hur var det att leva som storspelman? Hur fördelades arbetstiden mellan spelningar och annat arbete? Vad inbringade spelandet i form av reda pengar?

Kvar efter Hans Haglöf finns ett antal almanackor från åren 1843-1876 (ett fåtal årtal fattas). I en del av almanackorna har Haglöf gjort noteringar om viktigare händelser, som sådd, skörd, kvarnresor, nattvardsgång, barns födelse och

spelningar. Som mest utförliga är anteckningarna i 1843 års almanacka. Där har Haglöf av allt att döma skrivit ned samtliga spelningar under året och dessutom gjort en hel del andra noteringar. På ett par blad i almanackans mitt han dessutom noterat viktigare händelser under rubriken "Hvad som händer år 1843". Hans skriver där bland annat: "Bytte jag åt mig Länsman Erics Violin".

En dagbok av det här slaget brukar av forskare räknas till kategorin bonde-dagböcker. I de flesta äldre bonde-dagböcker är anteckningarna ganska knapphändiga, medan yngre bonde-dagböcker kan innehålla mer av sammanhang, förklaringar och reflektioner. Värdet i en äldre bonde-dagbok ligger, enligt historikern Britt Liljewall, i att den "i så hög grad fångar den rytm som livet självt en gång hade". Förståelsen av en sådan dagbok kräver dock att man som läsare har god kunskap om den miljö som dagboken skildrar för att därigenom kunna sätta in de knapphändiga uppgifterna i ett sammanhang. Med reservation för att jag inte besitter någon djupare kunskap om Torsångsbygden vill jag ändå i det här sammanhanget använda Hans Haglöfs dagböcker, och framför allt då almanackan från 1843, för att få en bild av hans vardag.

Tänkar, vid åsynen af ett Skolehus. (Att tillbringas om)

Säg mina Tankar skriftefäst utlan kom
Som mig med frejd upplifvar, Men ett skolehus
Der bärna sig för lära, Därför tankar och dygd:
Gud lät dem för lära, Till prydning för vår lygd.
Vår lät nu faderar mykhet, Med fören lärer gjord;
Iu lærer icke slöhet, Blott utantill och fört!
Läroorden derinne, En tanke följ mig!
Som lifvar barnens sinn, Att läsa och förstå.

Der på de lära skriftefäst, Och allt går utlan tvång;
Och sig så införtefäst, Med böcker och med sång;
Som långt emöring kan höras, Och såhul upp till ljud;
Gud kan jag just hänförs, Af guds barnens ljud.
Der på de videra, Der vid är sällan guld;
Och räknar, dervidern Och så e medannat!
Gud lät allt detta, Lända till ett namns lof och pris;
Iu skall ehvad mig hända, Bli delning på allt vis.

Tänkar, vid åsynen af en Jernvägestation.

1. Helt velt, och stor förmåga, Han spar på station:
Angvagnar se man löga, Med ordning och vesen;
Storlådte maskiner, Säg mig förundra för,
Eder telegrafen hvinar, Har det depeschen gör.

2. De tankar nu insmyga, Vid denna stora syn:
Har snart, kan maskin flyga, Med vingar upp i skyn;
Störstafors har man frästa, Det kan ju alltsig gå,
Det är och blir det bästa, Att vara nöjd, anta.

Den gådem som vi veta, Som af ett snälle kom,
Sitt fönt en dånshug hita, Likväl till verket kom.
Iu stora maskin fundur, Han får i fuset se!
Hvad förs de stora under? De här, så finnas de.

Iu biten man begagnar, Att lala som vi vil!
Med unga drifors vagnar, Med stora hastighet,
Med stora fast och vingar, Sitt himmeln sig opp,
En bön med barnens vingar, Der vid med saligt hopp.

I en handskreven och illustrerad bok med "Fabler och smärre Berättelser" kommenterar Hans Haglöf en del samtida företeelser, som exempelvis järnvägens framväxt. Fascinationen inför teknikutvecklingen var stor. Original i privat ägo. Foto Helena Käks.

År 1843 var Hans Haglöf 22 år gammal och bodde fortfarande kvar hemma i Tronsjö. Den första läsliga anteckningen för det året gäller 8 februari. Hans noterar: ”8 var jag till Säter med [namnet oläsligt] och spela på et bröllop fik 14.” Hans och en spelkamrat, kanske någon av bröderna, hade alltså tagit sig de två milen till grannsocknen Säter för att spela. De bör ha varit borta minst ett par dagar – hur länge går inte att utläsa eftersom bläcket bleknat. I resten av almanackan är spelningar genomgående markerade med ett litet streck före respektive datum. På en tom sida bredvid har Haglöf noterat var han spelat samt vilken betalning som utgått. Danser pågick en kväll, medan ett bröllop kunde kräva hans närvaro i flera dagar.

Från början av februari till årets slut ägnade Hans Haglöf 76 dagar åt spelning, alltså i snitt nästan en och en halv dag i veckan. Under den tiden hann han med att vara på 14 danser och 19 bröllop. Som mest aktiv var Hans i november då han spelade på sammanlagt fem bröllop och två danser. Perioden 2-15 november kan han knappast ha varit hemma alls. Efter att ha tillbringat ett par dagar på ett bröllop i Gustafs tog han sig hem för att spela på dans i Tronsjö. Därefter bar det direkt av till Gustafs igen för ett nytt bröllop, följt av ytterligare två bröllop i Fjäkelmyra respektive Domnarvet. Att november ansågs vara en lämplig månad för bröllop berodde förstås på att arbetet på åker och äng då var avslutat. Under sensommar och tidig höst spelade Haglöf följaktligen offentligt bara vid några enstaka tillfällen. Almanackan är under den perioden i stället full av noteringar om höbärgning, lövtäkt och skörd och sådd av råg och havre.

Som spelman hörde Hans Haglöf hemma bland allmogen, men vid ett par tillfällen under 1843 spelade han för ”herrskep”: Den 13 augusti skriver han exempelvis: ”var vi till Tuna prostgård och spela på en bal för större Herrskap”. Ofta skriver Haglöf att ”vi” varit och spelat. Vem eller vilka som var hans spelkamrater framgår inte, men vi kan anta att bröderna Göran och Pehr i många fall döljer sig bakom detta ”vi”. I många fall noterar Hans Haglöf den betalning som utgick. Jag har inte försökt mig på att räkna samman de summor som Haglöf anger i riksdaler riksgälds till kronor. Men enligt en sammanställning gjord av sonen Gustaf varierade ersättningen i allmänhet mellan en och två kronor per tillställning under denna tid, för att senare öka till tre-fyra kronor.

Sammantaget ger dagboken från 1843 en bild av en ung man i farten. Det är inte svårt att föreställa sig att Haglöf faktiskt behövde sin almanacka för att hålla ordning på alla engagemang. Säkert blev han många gånger tingad ett bra tag i förväg, åtminstone till bröllop. Den som skulle gifta sig och hade råd ville naturligtvis förvissa sig om det bästa i musikkväg. Det är heller inte svårt att föreställa sig den konflikt som måste ha rått mellan speluppdragen och åtagandena hemma på gården. Den konflikten bör ha ställts på sin spets när Hans några år senare blev husbonde i Tjös. En fråga som inte går att besvara, men som ändå är viktig att ställa är hur allt detta påverkade Catharinas situation. Hur stor var hennes arbetsbörda? Hur såg hon på sin mans dubbla roller?

Eftersom anteckningarna inte är så utförliga för övriga år – i några almanackor saknas de helt – går det inte att utifrån dessa avgöra i vilken omfattning Haglöf spelade offentligt. Dock står det helt klart att han var aktiv som spelman in på 1870-talet och att de mer krävande brölloppspelningarna med tiden blev färre till förmån för dansspelningar. Sonen Gustaf skriver i en anteckningsbok att fadern

”från och med 1843 då han började teckna upp sin spelning till och med 1866 spelat på 884 danser och 319 bröllop och tjänat sig 7,390 kronor på 43 år.” Gustaf påpekar också att fadern år 1843 redan hade varit aktiv spelman i sju år vilket ”skulle gifva siffrorna en betydlig tillökning uti både danser, bröllop och förtjenst”. Haglöf började alltså sin spelmansbana redan som 15-åring.

Diktare och målare

Hans Haglöf hade också andra starka intressen vid sidan av musiken. Han tyckte om att skriva och måla. På väggen hemma hos ett av Haglöfs barnbarns barn hänger en liten gratulationstavla med ram av masurbjörk, som Haglöf målat till sin sonhustru. Tavlan har överskriften ”Ett litet Souvenir till Jul innehållande en liten önskan till Carolina Gustafva den 25 December 1873.

De minnes- och gratulationstavlorna Hans Haglöf målade var mycket efterfrågade. Denna ”Souvenir” överlämnade han julen 1873 till sonhustrun Carolina. Originaltavlan i privat ägo. Foto Helena Kåks.

önskan till Carolina Gustafva den 5 december 1873". Motivet är en bukett med stora rosor – eller är det pioner? Ovanför buketten svävar två blå fåglar med varsin banderoll i näbben.

Handmålade minnes- och gratulationstavlur var mycket populära från 1850-talet och ungefär tre årtionden framåt. Det vanliga var att man beställde dem inför bröllop, namnsdagar och liknande hos någon konstnärligt lagd person i hemtrakten. Haglöf bör ha målat ett ansevärt antal sådana tavlor. Några av dessa finns bevarade på hembygds gårdarna i Torsång respektive Stora Tuna, ytterligare ett antal hos olika privatpersoner trakten.

Det tydligaste vittnesbördet om Haglöfs omfattande verksamhet på detta område utgörs dock av ett par tjocka anteckningsböcker där han samlat mängder av verser tänkta för sådana tavlor. En del verser hittade Haglöf i böcker och tidningar, andra diktade han själv. I många fall framgår det tydligt vem versen riktar sig till, i andra fall har han skrivit ned verser som kunde brukas om och om igen. Exempelvis har Haglöf på ett par sidor samlat "rimförsök på SARA" – säkert användbara eftersom Sara var ett vanligt namn vid denna tid. Rörande är en vers skriven 1843 till brodern Olofs lilla dotter Anna Stina på hennes första namnsdag. Hans Haglöf var fadder åt den lilla flickan. Den tavla han målade åt henne var 11,5 tum bred och 13 tum hög, enligt hans egen anteckning i boken.

I en annan anteckningsbok har Hans Haglöf samlat ordgåtor klippta ur olika tidningar. Av samma bok framgår också att han själv konstruerade sådana ordgåtor för publicering, bland annat i tidningen *Dalpilen*. Också sonen Gustaf verkar ha ägnat sig åt detta. Att Haglöf var språkligt intresserad framgår också av att han i sin ägo hade ett ficklexikon med 6000 "främmande ord". Det var tryckt i Göteborg 1856 och enligt texten på försättsbladet "en outhärlig hjälpreda vid läsning av tidningar, böcker m m".

Hans Haglöf skrev och målade också för privat bruk. Ett exempel på det utgör ett häfte med "Taflor efter Fabler och smärre Berättelser mm" från 1868. Den då 67 år gamle Hans Haglöf skrev ned vad han själv benämnde "ett fritt utkast på vers efter olika versmetrar" och illustrerade det hela med en mängd bilder. Ämnena varierar, även om det till stor del handlar om fabler och andra sedelärande historier, delvis med religiöst innehåll. I "Tankar vid åsynen av en Jernvägsstation" ger han uttryck för tankar väckta i den brytningstid som 1860-talet med sina "storartade maskiner" utgjorde:

*De tankar nu insmyga
Wid denna stora syn
Hur snart kan menskor flyga
Med vingar upp i skyn?*

På 1860-talet gjorde Hans Haglöf en bok med ordspråk till sonen Gustaf. I början av 1890-talet var det sonsonen Viktors tur att få ett par små bilderböcker. De är skrivna på vers och handlar om sådant som man kan tänka sig att Viktor kände igen från vardagen i Dalvik. Många djur figurerar på bilderna: hästar, kor, kalvar, getter, får, höns, räv, hare och tjäder. Där finns farmor som spinner med slända, drängar och pigor, män som hugger och klyver ved, förspända vagnar, Torsångs kyrka med sitt karakteristiska medeltida utseende. Även om innehållet mest är till för att förnöja så passar Haglöf också på att förmana Viktor om en del saker. Det är till exempel inte bra att klättra högt på stegar eller att röka cigarr... Sam-

Hans Haglöf skrev och illustrerade små böcker till barn och barnbarn långt innan barnboken blivit en vanlig företeelse. År 1893 fick sonsonen Viktor en bok med bilder och verser. Innehållet anknyt till den dåtida vardagen i Torsångsbygden. Original i privat ägo. Foto Helena Kåks.

mantaget säger bilderböckerna en del om Haglöfs syn på barn, men vittnar också om en viss framsynhet – barnböcker var ännu ingen vanlig företeelse.

Stor betydelse, låg status

Hans och Chatarina äldste son Gustaf blev den som kom att ta över Tjös efter föräldrarna. Gustaf var spelman liksom Hans, men valde 1897 – några år efter faderns död – att sluta spela offentligt. Den främsta anledningen skall ha varit att spelandet tog för mycket tid från jordbruket. Han skall med andra ord ha blivit avskräckt av sin fars exempel. En bidragande orsak kan naturligtvis också ha varit att spelmansmusikens roll vid den här tiden började försvagas. Den ökade industrialiseringen och urbaniseringen luckrade obönhörligt upp gamla tänkesätt och livsmönster och frammanade nya.

Musik, måleri och skrivande betraktades knappast som ”riktigt arbete” bland bondebefolkningen i 1800-talets Torsång. En person fick sin ställning i den sociala hierarkin genom att äga och bruka mark. Stort markinnehav gav status, men människor bedömdes också efter sin förmåga att sköta gården oavsett storlek. Också Hans Haglöf som ju var djupt engagerad i annat än jordbruk definierades av omvärlden främst som bonde – och alltså en ganska dålig sådan. Det hjälpte inte hur många bröllop han spelade på eller hur många tavlor han målade och sålde – skicklighet på dessa områden kunde ändå inte uppväga det faktum att han inte tog ordentligt hand om sin gård.

Gunnar Ternhag konstaterar, mot bakgrund av en genomgång av folkminnesuppteckningar från olika delar av Sverige, att spelmannen tillmättes stor betydelse, men att det inte innebar att han också hade hög social status i lokalsamhället. Spelmannen sågs lite över axeln eftersom han i allmänhet inte skötte sitt arbete. Att spela var inget arbete. Detsamma gäller säkert den som skrev och målade. Hans Haglöfs minnestavlor hade stor åtgång, men de fungerade inte statushöjande varken för upphovsmannen eller dennes familj.

Mitt intryck efter att ha gått igenom en del av det rika materialet efter Hans Haglöf är ändå att han inte nämnvärt kan ha låtit sig påverkas av den kritik som

Sonen Gustaf tog över spelmanssysslan efter Hans Haglöf. Här ses Gustaf tillsammans med sin hustru Carolina på gården i Dalvik. Kortet togs när de båda firade guldbryllöp 1925. Då hade Gustaf slutat spela sedan länge. Foto i privat ägo.

säkert öppet riktades mot honom eller uttalades bakom hans rygg. Därtill var lusten att skapa i musik, ord och bilder alltför stor. Livet igenom fortsatte han oförtutet att ägna sig åt det som tycks ha varit hans stora glädje. Det är också tydligt hur han hela tiden strävade efter att vidga sina vyer.

Referenser

Artikeln bygger till största delen på dagböcker, notböcker och annat material som finns hos släkten Haglöf. Jag vill tacka syskonen Hans Haglöf, Torsång, och Margot Haglöf-Heimer, Falun, vilka båda räknar spelmannen Hans Haglöf som sin farfarsfar, för att de generöst delat med sig av arkivmaterial, kunskaper och tid. Tack vare dem har jag också kunnat använda resultat av den släktforskning som Margots man Folke Heimer utfört.

I texten refereras till *Låtar från Dalarnas bergslag* del I-III, utgivna av Ingvar Norman (Säter 1977, 1995, 1996) En kopia på Hans Andersson Bergströms notbok från 1834 finns i Dalarnas museums arkiv. Där förvaras också ett par av Hans Andersson Haglöfs notböcker. I häftet *Musik i Torsång* av Tage Pettersson (Torsångs hembygdsförenings årsblad 2000) finns en del uppgifter om torsångsspelmännen Hans Andersson, Hans, Göran, Pehr och Gustaf Haglöf samt Anders Giörs Gustaf Jacobsson ("Sjös'n"). Om släkten Haglöfs vidare öden kan man läsa i en liten skrift av Margot Haglöf-Heimer: *Funderingar och minnen kring ett bröllopsfoto* (Torsångs hembygdsförenings årsblad 2002). (Hans Haglöfs sonson Viktor kom för övrigt senare att lägga grunden till Haglöfs ryggsäcksfabrik.)

Övrig använd litteratur är *Hjort Anders Olsson: Spelman, artist* av Gunnar Ternhag (Hedemora 1992), samt *Bondevardag och samhällsförändring: Studier i och kring västsvenska bondedagböcker från 1800-talet* av Britt Liljewall (Göteborg 1995).